

○ قسمت اول

● عوامل مؤثر در افزایش کارایی دبیران — دبیرستانها

● احمد رضا نصر / عضو هیئت علمی دانشکده علوم تربیتی اصفهان

* چون در گذشته معلمان جامعه ما علاوه بر تعلیم، به پرورش افراد نیز توجه می کردند و واژه های معلم، روحانی، مسجد و مدرسه منظوره های یکسانی را در اذهان مردم یادآور می شده است، معلمی را یک شغل شریف، با ارزش و مهم می دانسته اند.

رتال جامع علوم انسانی

بهبود عناصر آموزشی برآمد که معلم را می توان مهمترین آنها دانست زیرا به قول پیاز، زیباترین طرح اصلاح و بازسازی آموزش و پرورش در صورتی که معلم به تعداد کافی و با کیفیت مطلوب در اختیار نداشته باشد با شکست روبرو خواهد شد.^۱ محوری بودن نقش معلمان در تعلیم و تربیت موجب شده تا صاحب نظران تعلیم و تربیت بهبود کیفیت آموزش و پرورش را تا حدود زیادی مرهون بهبود کیفیت تدریس معلمان بدانند، تا آنجا که معتقدند ضمانت اجرای هر گونه اصلاح و پیشرفت در آموزش و پرورش کشور به نحوه کار و عمل معلمان وابسته است.^۲ به عبارت دیگر معتقدند هیچ اصلاحی در آموزش و پرورش ایجاد نمی شود مگر آنکه کارایی معلم بالا برده شود.^۳

نظام تعلیم و تربیت از آن جهت که می تواند نیروی متخصص مورد نیاز جامعه را تربیت نماید، سهم به سزایی در رشد و توسعه جوامع بشری داشته و دارد. اهمیت و نقش نیروی متخصص در پیشرفت ملتها آن قدر زیاد است که کمبود آن موجب توسعه نیافتگی کشورها می گردد هر چند از لحاظ سرمایه و منابع طبیعی نیز غنی باشند. در دنیای پیشرفته و پیچیده امروز برای تربیت نیروهای متخصص و کارآموده باید به نظام تعلیم و تربیت تکیه کرد زیرا برای نیل به این مقصود بزرگ (تربیت نیروهای متخصص) غیر از مدرسه، هیچ وسیله مؤثرتری در اختیار جامعه نیست.^۱ بنابراین برای تأمین نیروهای متخصص جامعه باید درصدد

اهمیت معلم در تعلیم و تربیت و وظایف متعددی که در اثر پیشرفت علم و خصوصاً آموزش و پرورش بر عهده او گذاشته شده است، بیش از پیش نقش معلمان را در نظام آموزش و پرورش با اهمیت تر نموده است. معلم امروز تنها عهده دار تدریس مواد درسی نیست، او علاوه بر آگاهی از محتوی دروس، باید با روانشناسی تربیتی، برنامه ریزی درسی، سنجش و اندازه گیری... نیز آشنا باشد و به قول اچ، کلارک معلم واقعی امروز، کسی است که در سه رکن تدریس، یعنی شناخت دانش آموزان، محتوای دروس و روش تدریس کارآمد باشد.^۵ مسلماً سه محور مذکور باید در کنار هم به معلمان آموزش داده شود و هیچکدام بر دیگری برتری ندارند، به عبارت دیگر این سه مهارت و توانایی لازم و ملزومند و توانا بودن معلم در همه آنها موجب ارتقاء کیفیت تدریس می شود.^۶

امروزه اهمیت نقش معلم و پیچیدگی کار تدریس تا آنجا است که داشتن مدرک تحصیلی نمی تواند مجوز ورود افراد به شغل معلمی باشد بلکه وجود صفات و ویژگیهای متعددی را در فرد بررسی می کنند تا پس از حصول اطمینان از وجود صفات و ویژگیهای مورد نظر در افراد، آنها را برای معلمی و تدریس انتخاب کنند. معیارهای زیر از جمله مواردی است که امروزه در کشورهای پیشرفته در هنگام انتخاب معلم مدنظر قرار می دهند.^۷

- داشتن تجربه کار در آموزش و پرورش
- داشتن توانایی برای مشارکت دانش آموزان در یادگیری، توانایی برای اجرای عملکردهایی که لازمه شغل معلمی است.
- داشتن مهارتهایی که مربوط به تدریس است.
- داشتن دانشهایی که مربوط به تدریس درس مورد نظر است.
- داشتن هوش و تواناییهای آکادمیک.

مطالب مذکور در مورد اهمیت معلم و ویژگیهایی که معلم خوب باید داشته باشد، مسئولان را بر آن می دارد تا به راحتی هر کسی را برای معلمی انتخاب ننمایند و از طرف دیگر در مورد ارتقاء کیفیت تدریس کادر فعلی نیز برآیند.

مسلماً انتخاب معلمان کارآمد و افزایش کیفیت تدریس معلمان فعلی که یک وظیفه اساسی دستگاه تعلیم و تربیت است، به راحتی میسر نیست بلکه با اجرای طرحها و برنامه های اساسی و جالب می توان برای رفع این نیازها اقدام نمود.

پیچیده بودن تأمین و تربیت کادر با کیفیت برای آموزش و پرورش، به صورت یک مشکل مهم برای اکثر کشورها، حتی کشورهای استعمارگر درآمده و تحقیقات زیادی در این مورد

انجام شده و راه حلهایی نیز ارائه شده است. از جمله این تحقیقات، تحقیقی است که تحت عنوان «ملتی در معرض خطر» (Anatolionserlact) زیر نظر وزیر آموزش و پرورش آمریکا در سال ۱۹۸۳ انجام شده و پیشنهاداتی برای بهبود کیفیت تدریس دبیران مطرح نموده است. در این تحقیق پیشنهاد شده که آمادگی معلمان باید افزایش یابد و امر تدریس و شغل معلمی به صورت حرفه ای قابل احترام و مقبول همگان تلقی گردد و تدابیر معقولی برای افزایش حقوق معلمان اتخاذ شود. همچنین باید اقدامات وسیعی برای جذب دانشجویان ممتاز به شغل معلمی صورت پذیرد.^۸

اولویت بندی عوامل مذکور به معنای کم اهمیت جلوه دادن تأثیر بعضی از عوامل نیست. تعیین یک یا چند عامل به عنوان مهمترین عامل، کار دشواری است زیرا عوامل مؤثر در افزایش کارایی دبیران، زنجیره به هم پیوسته ای هستند که به طور سیستمی بر هم تأثیر می گذارند.

از آنجا که در آستانه انجام تغییرات بنیادی در مقطع متوسطه نظام آموزش و پرورش کشور هستیم و دبیران این مقطع نقش بسیار اساسی و حساسی در انجام این تغییرات دارند، به طور مختصر عوامل مؤثر در افزایش کارایی دبیران مقطع متوسطه بررسی شده تا از این رهگذر مسئولین محترم با عنایت بیشتری به مسائل و مشکلات این عزیزان توجه داشته باشند و انشاءالله طرح تغییر نظام با کیفیت هر چه بهتر به اجراء درآید. مسلماً بهبود یافتن کارایی دبیران به عوامل بسیار زیادی بستگی دارد لکن در این مقاله فقط اهم مواردی که مربوط به شخص دبیر می شود ذیل عناوین زیر مطرح می گردد:

- ۱- افزایش منزلت اجتماعی دبیران
- ۲- تأمین نیازمندیهای مادی دبیران
- ۳- انتخاب افرادی که خصوصیات ذهنی، جسمی و روحی مناسب برای معلمی داشته باشند.
- ۴- ارائه آموزشهای مناسب اولیه به داوطلبان معلمی
- ۵- ایجاد محیط مناسب کار برای دبیران
- ۶- ارزشیابی عملکرد دبیران و پاداش دادن به دبیران کارآمد
- ۷- تشکیل دوره های آموزش ضمن خدمت مفید برای دبیران

۱- افزایش منزلت اجتماعی دبیران معمولاً اهمیتی که آحاد جامعه برای مشاغل قائل است، ارزش اجتماعی مشاغل را تعیین می نماید. این ارزشها براساس اهمیت و میزان درآمد مشاغل، میزان خدمتی که برای مردم انجام می دهند و بعضی معیارهای دیگر تعیین می شوند. این ارزشها همیشه و الزاماً حقیقی نیستند، چه بسا براساس

* ضمانت اجرای هر گونه اصلاح و پیشرفت در آموزش و پرورش کشور، به نحوه کار و عمل معلمان وابسته است.

* امروزه اهمیت نقش معلم و پیچیدگی کار تدریس تا آنجا است که داشتن مدرک تحصیلی نمی تواند مجوز ورود افراد به شغل معلمی باشد.

نیست. ۱۳

در هر صورت با اجرای طرحهای مناسب باید منزلت اجتماعی این شغل افزایش یابد تا افراد توانا و علاقه مند رغبت ورود به معلمی را پیدا کنند و با آموزشهای مناسبی که به این افراد داده می شود، موجبات ارتقاء کیفیت آموزش و پرورش را فراهم سازند.

* بی نوشتها:

۱- دیوبنی، جان. مدرسه و اجتماع، ترجمه مشفق همدانی، (تهران، نگاه صفی علیشاه، ۱۳۲۷)، ص اول

۲- بیازه، ژان، روانشناسی و دانش آموزش و پرورش، ترجمه علی محمد کاردان، (تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۷) ص ۱۳۹.

۳- نیساری، سلیم، کلیات روش تدریس (تهران، ۱۳۵۵) ص ۴۶

۴- بیکوریا، نلیدا، گزارش اجلاس یونسکو، فصلنامه تعلیم و تربیت (تهران، وزارت آموزش و پرورش شماره ۹، ۱۳۶۶) ص ۵۷.

5- Leonard H. Clark, secondary school teaching methods. (New York Macmillan, 3Ed 1967), p. 405

6- Jane J. White. the teacher as broker of scholarly knowledge. Journal of Teacher Education (USA: vol 38, No2, 1987) p. 3

7- Jane J. White. "The Teacher as Broker of Scholarly Knowledge". Journal of Teacher Education. (U.S.A: Vol. 38, No. 4, 1987), p. 19.

۸- فصلنامه تعلیم و تربیت. (تهران، وزارت آموزش و پرورش، شماره مسلسل ۲ و ۳ سال ۱۳۶۴) ص ۱۹۹

۹- بیازه، ژان، بنیاد ساختن برای آموزش فردا، مجله دنیای تربیت. (تهران، انتشارات یونسکو، جلد ۲، شماره ۱، سال ۱۳۵۲، ص ۲۸.

۱۰- کاردان، علی محمد. علل تنزل مقام معلم در جامعه. نشریه دانشکده علوم تربیتی (تهران، انتشارات دانشگاه تهران، شماره مسلسل ۱۲، سال ۱۳۵۴) ص ۱۶۱

11- Z.A. Malkova, secondary Education in the world (unesco, 1988) , P. 28

۱۲- براهنی محمدتقی، روشهای گزینش معلم در ایران، «نشریه دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، سال ۱۳۵۴، ص ۵۰.

۱۳- مجله نمای تربیت، (تهران، انتشارات یونسکو، جلد ۵، شماره ۲، سال ۱۳۵۶)، ص ۲۲۱.

عواملی و در شرایط خاصی بعضی از مشاغل ارزشهای کاذب پیدا می کنند. در هر حال یکی از معیارهای افراد برای انتخاب شغل، توجه به ارزشهای اجتماعی آن مشاغل می باشد.

چون در گذشته معلمان جامعه ما علاوه بر تعلیم، به پرورش افراد نیز توجه می کردند و واژه های معلم، روحانی، مسجد و مدرسه منظوره های یکسانی را در اذهان مردم یادآور می شده است معلمی را یک شغل شریف، با ارزش و مهم می دانسته اند. از طرف دیگر چون سطح سواد و تعداد با سوادان جامعه کم بوده، معلمان نزد مردم از احترام خاصی برخوردار بوده اند. اما در دهه های اخیر معلمی ارزش و منزلت گذشته خود را تا حدودی از دست داده و مانند گذشته یکی از ارزنده ترین و آبرومندترین مشاغل بشمار نمی آید.^۱

متخصصان تعلیم و تربیت راحت تر شدن ضوابط انتخاب معلم، پر جاذبه بودن بخشهای خصوصی و بعضی از ادارات دولتی، پایین آمدن کیفیت کار معلمان و کم بودن حقوق و مزایای معلمی را از جمله علل کاهش منزلت معلمی می دانند.^{۱۱}

با توجه به این که آینده هر ملتی به دست معلمان آن جامعه رقم می خورد، مسئولان امر و مردم جامعه باید برای رفع این مشکل و عمیق تر نشدن این فاجعه با سرعت اقدام نمایند و موجبات افزایش منزلت اجتماعی معلمی را فراهم سازند. از جمله مهمترین عوامل افزایش منزلت اجتماعی معلمان، پرداخت حقوق و مزایای مناسب و انتخاب افراد مستعد برای معلمی می باشد.^{۱۱} البته عده ای از صاحب نظران معتقدند ابتدا باید حقوق و مزایای معلمی را افزایش داد تا افراد مستعد بتوانند به معلمی جذب شوند و کیفیت تدریس را بهبود بخشند. عده ای نیز معتقدند آنچه به یک شغل ارزش اجتماعی می دهد و بزرگیهای شاغلان آن شغل و کیفیت محصول کار آنها است نه میزان درآمد آن شغل. لذا باید افراد ممتاز و با صلاحیت برای معلمی انتخاب شوند و اجازه نداد هر فردی جذب آموزش و پرورش شود.^{۱۲}

صاحب نظران تعلیم و تربیت در رابطه با تأثیر بالا بودن منزلت اجتماعی معلمان و تأمین نیازمندیهای مادی آنان در حل مسائل و مشکلات معلمان معتقدند: «اگر موضوع معلم امروزه به صورت مسئله ای بغرنج درآمده است علت آن، نارسایی برنامه های آموزش معلمان نیست بلکه بیشتر به سبب آن است که وضع اقتصادی و موقعیت اجتماعی معلمان رضایت بخش

● ادامه دارد